

УДК 346.3

Наталія Лещенко,*аспірант кафедри правового регулювання економіки**Юридичного інституту**ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,**провідний юрист-консульт юридичного відділу**ПАТ «ДАК «Автомобільні дороги України»*

ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СФЕРІ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Стаття присвячена розгляду питання видів господарсько-правових санкцій за порушення зобов'язань у сфері капітального будівництва. У статті виокремлено основні критерії для класифікації господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва. Визначено відповідні види даних господарсько-правових санкцій.

Ключові слова: господарсько-правові санкції, капітальне будівництво, класифікація.

Постановка проблеми. Господарсько-правові санкції у сфері капітального будівництва виступають дієвим важелем впливу на господарські відносини, забезпечуючи їх правове регулювання та дотримання правопорядку у зазначеній галузі господарювання.

У законодавстві України немає єдиного переліку санкцій, що можуть застосовуватись до учасників господарських відносин у галузі капітального будівництва, що, звичайно, не забезпечує ефективне правове регулювання господарських правовідносин у сфері капітального будівництва.

Водночас встановлення видів господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва сприятиме з'ясуванню сутності даних санкцій та призначення окремих видів господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва, а також допомагатиме в їх подальшому поглибленому дослідженні і забезпеченні обґрунтованого застосування господарсько-правових санкцій на практиці та, як наслідок, збільшенні ефективності механізму правового регулювання сфери капітального будівництва, забезпеченні законності під час проведення робіт із капітального будівництва та підвищенні якості виконуваних робіт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва розглядалось у роботах правового характеру лише побічно, коли вивчалися проблеми правового регулювання капітального будівництва. Так, господарсько-правові санкції у сфері капітального будівництва розглядалися у працях

М. С. Біленко, А. Б. Гриняка, Г. М. Гриценко, В. І. Давидова, В. Г. Олюхи, А. П. Ткача та ін.

Дослідження ж, які присвячені проблемам господарсько-правової відповідальності у сфері капітального будівництва та безпосередньо питанню господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва, зокрема праці Ю. Н. Казанського, Ю. Г. Болтянського, Н. С. Кузнецової, проведені ще за радянських часів на основі чинного на той час законодавства, у зв'язку з чим в частині аналізу законодавчого регулювання втратили свою актуальність. Водночас спеціальні дослідження господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва в Україні фактично відсутні.

Ці обставини зумовлюють актуальність дослідження видів господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва.

Метою статті є проведення детальної класифікації господарсько-правових санкцій за порушення зобов'язань у сфері капітального будівництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ч. 2 ст. 217 Господарського кодексу України (далі – ГК України) у сфері господарювання застосовуються такі види господарських санкцій: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції. Крім зазначених у частині другій цієї статті господарських санкцій, до суб'єктів господарювання за порушення ними правил здійснення господарської діяльності застосовуються адміністративно-господарські санкції (ч. 3 ст. 217 ГК України) [1].

Таким чином, ГК України розрізняє види господарських санкцій залежно від способу впливу та механізму реалізації, а також від економічного та правового результату, на який вони спрямовані, тобто їх функцій [2, с. 176-177].

Для всебічного розгляду господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва необхідно розглянути поділ санкцій також і за іншими критеріями.

Потрібно зазначити, що в законодавстві України відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який би передбачав усі господарсько-правові санкції у сфері капітального будівництва. Більше того, види та порядок застосування господарсько-правових санкцій визначаються нормативно-правовими актами різної юридичної сили. Наприклад, Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» передбачає застосування до суб'єктів господарювання анулювання ліцензії [3], тоді як зупинення дії ліцензії передбачено Порядком ліцензування господарської діяльності, пов'язаної зі створенням об'єктів архітектури, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 05 грудня 2007 року № 1396 [4].

У науковій літературі приділялась увага класифікації видів господарсько-правової відповідальності у сфері капітального будівництва, однак спеціальних досліджень з питань класифікації господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва не проводилось.

Водночас, враховуючи те, що поняття «господарсько-правові санкції» включається до змісту поняття «господарсько-правова відповідальність», а отже, дані поняття є суміжними, огляд основних позицій, що склались у науковій літературі з приводу видів господарсько-правової відповідальності у сфері капітального будівництва, сприятиме подальшому дослідженню видів господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва.

Так, наприклад, А. Б. Гриняк розрізняє позадоговірну та договірну відповідальність учасників підрядних відносин. До договірної відповідальності вчений пропонує відносити відповідальність:

1) що виникатиме у разі невиконання або неналежного виконання підрядником чи замовником своїх договірних зобов'язань;

2) яка безпосередньо впливає з нормативно-правових актів, що регулюють підрядні відносини між сторонами (ст. 625 ЦК України, гл. 61 ЦК України, гл. 33 ГК України тощо);

3) яка не може бути по-іншому, ніж це передбачено у нормативно-правових актах, визначена у договорі підяду [5, с. 318-319].

На підставі зазначеного А. Б. Гриняком поділу відповідальності учасників підрядних відносин на договірну та позадоговірну можна класифікувати санкції, що розглядаються, за підставою застосування на договірні господарсько-правові санкції у сфері капітального будівництва, які застосовуються за порушення зобов'язань, які виникають з договору, та позадоговірні, що застосовуються за порушення зобов'язань, які випливають з інших юридичних фактів, аніж господарський договір у сфері капітального будівництва.

У межах договірних господарсько-правових санкцій, на нашу думку, можна виокремити господарсько-правові санкції, які передбачені законом, та господарсько-правові санкції, які передбачені договором.

Дану класифікацію можна також деталізувати, визначивши, наприклад, окремі види договірних господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва.

Н. С. Кузнецова, аналізуючи особливості договірної відповідальності підрядника та замовника за порушення обов'язків за договором підяду на капітальне будівництво, виокремлює відповідальність підрядника за: порушення строків будівництва; незабезпечення належної якості будівельних робіт, а також відповідальність замовника за: несвоєчасне передання проектно-кошторисної документації; незабезпечення можливості проведення будівництва; несвоєчасне передання обладнання і матеріалів; порушення строків приймання будівельної продукції і порядку розрахунків [6, с. 2].

Водночас ця класифікація проведена на основі радянського законодавства, а тому, на жаль, натеper не відображає весь спектр порушень договірних зобов'язань у сфері капітального будівництва.

Аналізуючи відповідальність за порушення договору підяду на основі чинного законодавства України, В. Г. Олюха зазначає, що підрядник відповідає за:

1) допущені недоліки в роботі;
2) неналежну якість роботи;
3) неналежну якість наданих матеріалів;
4) надання матеріалу або устаткування, обтяженого правами третіх осіб;
5) неправильне використання матеріалу, що надав замовник;

6) невиконання або неналежне виконання роботи, спричинене недоліками матеріалу, наданого замовником;

7) невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків субпідрядником (відповідальність перед замовником);

8) невиконання або неналежне виконання замовником обов'язків за договором підяду (відповідальність перед субпідрядником).

Замовник відповідає за:

- 1) якість матеріалів, наданих замовником;
- 2) ненадання сприяння підряднику у виконанні його обов'язку;
- 3) неврахування попереджень замовника, які зроблені ним відповідно до ст. 847 ЦК України;
- 4) невиконання зустрічних обов'язків за договором підряду;
- 5) відмову від прийняття результатів роботи та неналежне їх прийняття;
- 6) несвочасний розрахунок із підрядником [7, с. 43-46].

З метою поглиблення розуміння особливостей застосування господарсько-правових санкцій пропонуємо класифікувати договірні господарсько-правові санкції у сфері капітального будівництва за таким критерієм, як вид договору, умови якого передбачають застосування господарсько-правових санкцій.

Договори у сфері капітального будівництва класифікують за різними критеріями. Одним із варіантів класифікації є поділ договорів на види залежно від виконуваних підрядником робіт.

Так, у статті 317 ГК України, яка регулює питання підрядних відносин у капітальному будівництві, згадуються такі договори, як: договори підряду на капітальне будівництво, договори підряду на виконання проектних і досліджувальних робіт, договори підряду на виконання геологічних, геодезичних та інших робіт, необхідних для капітального будівництва.

Види договорів, зазначені у цій статті, визначені залежно від характеру виконуваних робіт. Невипадково законодавцем виокремлені в окрему групу договори підряду на виконання проектних і досліджувальних робіт та договори підряду на виконання геологічних, геодезичних робіт. Зазначені види робіт мають власну специфіку і тому потребують укладення щодо них окремого договору. Значними особливостями наділені також роботи з пускачоналагоджувальних робіт, роботи з монтажу обладнання, що також потребують деталізованого договірної регулювання. У сфері капітального будівництва виконуються також інші допоміжні роботи.

З урахуванням зазначеного пропонуємо залежно від виду договору у сфері капітального будівництва, умови якого передбачають застосування господарсько-правових санкцій, класифікувати договірні господарсько-правові санкції на такі:

- господарсько-правові санкції, які застосовуються за порушення договору підряду на капітальне будівництво;

- господарсько-правові санкції, які застосовуються за порушення договору підряду на виконання проектних і досліджувальних робіт;

- господарсько-правові санкції, які застосовуються за порушення договору підряду на виконання пускачоналагоджувальних робіт та монтажу обладнання;

- господарсько-правові санкції, які застосовуються за порушення договору підряду на виконання геологічних робіт;

- господарсько-правові санкції, які застосовуються за порушення договору підряду на виконання геодезичних робіт;

- господарсько-правові санкції, які застосовуються за порушення договору підряду на виконання інших робіт, необхідних для капітального будівництва.

Запропонована класифікація договірних господарсько-правових санкцій за порушення зобов'язань у сфері капітального будівництва базується на особливостях застосування даних господарсько-правових санкцій за порушення договорів, що регулюють окремі види підрядних робіт.

Ці особливості застосування санкцій впливають зі специфіки кожного окремого договору – умов щодо предмета договору, прав та обов'язків сторін, зі специфіки конкретного виду робіт, результатів робіт, а також об'єкта зобов'язання.

Для правильного застосування господарсько-правових санкцій за порушення окремого договору необхідно враховувати вимоги спеціальних нормативно-правових актів, нормативних документів, технологію виконання робіт. Тільки враховуючи специфіку конкретного виду робіт, можна визначити обсяг доказової бази, яка потрібна для доведення фактів порушення договірних зобов'язань у сфері капітального будівництва, а також визначитись, які санкції можуть бути застосовані за їх порушення.

Наприклад, на відміну від інших договорів, за порушення договору підряду на капітальне будівництво може застосовуватись тільки залікова неустойка. Також у разі застосування штрафних санкцій за порушення даного договору діє імперативна норма ЦК України, відповідно до якої сума сплаченої підрядником неустойки за порушення строків виконання окремих робіт підлягає поверненню в разі закінчення всіх робіт до встановленого договором граничного терміну. До особливостей господарсько-правових санкцій за порушення договору підряду на проведення проектних і досліджувальних робіт належить їх застосування до підрядника замовником за недоліки проектно-кошторисної документації, пошу-

кових робіт, результатів пошукових робіт, які виявлені в процесі виконання договору, у ході будівництва, а також у процесі експлуатації об'єкта будівництва, створеного на основі виконаної проектно-кошторисної документації і результатів пошукових робіт.

Продовжуючи класифікацію господарсько-правових санкцій, зазначимо, що за виконуваними функціями варто розрізнити такі: відшкодування збитків, штрафні санкції, оперативно-господарські санкції, адміністративно-господарські санкції.

Також залежно від сфери застосування пропонуємо поділяти господарсько-правові санкції у сфері капітального будівництва на: універсальні – ті, які застосовуються у будь-яких господарських правовідносинах та передбачені загальними положеннями господарського законодавства (наприклад, відшкодування збитків); спеціальні – ті, які застосовуються виключно за порушення господарських зобов'язань у сфері капітального будівництва (наприклад, відмова замовника від прийняття робіт у разі виявлення недоліків, які виключають можливість використання об'єкта будівництва для вказаної в договорі мети та не можуть бути усунені підрядником, замовником або третьою особою).

Також вважаємо, що у класифікації господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва має знайти відображення така специфіка застосування даних санкцій.

Як передбачено ч. 2 ст. 838 ЦК України, генеральний підрядник відповідає перед субпідрядником за невиконання або неналежне виконання замовником своїх обов'язків за договором підряду, а перед замовником – за порушення субпідрядником свого обов'язку.

Фактично закон передбачає можливість застосування господарсько-правових санкцій до підрядника за дії третіх осіб. У такому випадку господарсько-правові санкції у сфері капітального будівництва застосовуються до учасника господарських відносин за відсутності його вини.

На підставі зазначеного, залежно від наявності вини правопорушника господарсько-правові санкції у сфері капітального будівництва можна поділити на ті, що застосовуються за наявності власної вини учасника господарських правовідносин, та ті, що застосовуються за наявності вини третіх осіб, як це передбачає ч. 2 ст. 838 ЦК України.

Висновки

Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, що встановлення чіткої правової ре-

гламентації господарсько-правових санкцій за порушення зобов'язань у сфері капітального будівництва сприятиме забезпеченню господарського правопорядку у сфері капітального будівництва. Визначення видів господарсько-правових санкцій за порушення зобов'язань у сфері капітального будівництва є одним із шляхів досягнення зазначеної цілі.

Для поглибленого розуміння сутності господарсько-правових санкцій за порушення зобов'язань у сфері капітального будівництва пропонуємо класифікувати ці санкції за такими критеріями: за функціями, що виконують санкції; залежно від сфери застосування; залежно від наявності вини правопорушника; за підставою застосування. Договірні господарсько-правові санкції пропонуємо класифікувати залежно від виду договору у сфері капітального будівництва, умови якого передбачають застосування даних санкцій.

У межах подальших досліджень актуальною видається необхідність розгляду питання особливостей окремих видів господарсько-правових санкцій у сфері капітального будівництва.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 462.
2. Шевченко Н.М. Господарсько-правова відповідальність та господарські санкції. Університетські наукові записки. 2005. № 3(15). С. 176-177.
3. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19> (дата звернення: 15.08.2018).
4. Порядок ліцензування господарської діяльності, пов'язаної із створенням об'єктів архітектури: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1396 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1396-2007-%D0%BF> (дата звернення: 15.08.2018).
5. Гриняк А.Б. Теоретичні засади правового регулювання підрядних зобов'язань у цивільному праві України: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. 374 с.
6. Кузнецова Н.С. Ответственность сторон за нарушение обязательств по договору подряда на капитальное строительство: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Киев, 1985. 228 с.
7. Олюха В.Г. Договір підряду: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2010. 82 с.

Статья посвящена рассмотрению вопроса о видах хозяйственно-правовых санкций за нарушение обязательств в сфере капитального строительства. В статье выделены основные критерии для классификации хозяйственно-правовых санкций в сфере капитального строительства. Определены соответствующие виды данных хозяйственно-правовых санкций.

Ключевые слова: хозяйственно-правовые санкции, капитальное строительство, классификация.

The article is devoted to the consideration of the question of types of economic and legal sanctions for violation of obligations in the field of capital construction. The article outlines the main criteria for the classification of economic and legal sanctions in the field of capital construction. The appropriate types of economic and legal sanctions are determined.

Key words: economic and legal sanctions, capital construction, classification.

